

reculat al ventre, de por esgaripant», *Atl.* (100). La identificació que han fet alguns amb la *cucala* o *cornella* és errònia.¹

Geogràficament el tinc per estès avui a tota l'àrea dels dial. oriental, occidental i valencià: *gráyə* en català or. Nord (a Gósol, 1964), fins als Pirineus centrals (*gráles*, i sinònim de *sigáles*; cf. *CUCALA*) a Ferrera i Areu, Vall de Bof (Taüll, 1953); en el Maestrat (*Font de la Gralla*, en el barranc de les Tones, de Rossell, 1961), a Tavernes de Valldigna (1962) etc. «*gralla*: 10 grajo» en Sanelo (I, 86r1; II, 27v1). En llatí ja apareix com GRAGULUS en la nostra font més antiga, Varró, i també en glosses i en mss. de St. Isidor (*Etym.* XII, vii, 45), i és la forma en -g- la postulada per gran part del romànic; però com a masculí només roms. 15 *graur*, i cast. *grajo*; la forma femenina, és més tardana en llatí, i en romànic ha donat ultra la forma catalana, el port. i oc. *gralha*, fr. *graille*.

En general el romànic, en efecte, ha preferit en aquest mot el gènere femení: occità *gralha* o *graula*, 20 fr. *graille* o *grole*, it. *gracchia*, però també it. *gracchio*; aquest últim suposa la variant GRACULUS, mentre que la forma amb -g- es troba no sols en oc. i fr., sinó també en la forma catalana *graula*, pròpia del Rosselló: *AlcM* en dona testimonis literaris en Mn. Jampy («*corneille*, oiseau»; *Lliris y Violes Canigó*, s. v.; *BDLC* VIII, 196) i Massó i Torrents. «Hi perdria l'alè; m'hi sentia carregat d'anys --- en aquelles graonades; quin contrast entre la meua angúnia i la ingenuïtat de les comes sota del cingle --- un segador allargava la falç 30 amb un zis-zas estrident: ell mai no es cansava; ningú no es cansava, mentre jo m'estava suspès en l'altar de les *grauls*: era tanmateix una vessant de mal passar», J. Seb. Pons (revista *Vida Nova*, 1954, 21) —bella frase, qui sap si proverbial?—; de fet aquesta forma 35 l'he sentida i fins vist aplicada a paratges de les muntanyes de Vallespir i Confient, a Marquexanes i a la Roca d'Albera, on hi ha el «Roc de *læz gráyləs*», al peu del límit dels Estats, entre Puig Neulós i el *Roc dels Tres Termes* (1960). Quant a les Illes, s'usaria 40 *graula* a Mallorca segons el *DAG*, però no ho confirma *AlcM*, i també el *DFgra.* i el *DAmen.* registren només *gralla* o *graya*, Febr. Card. *graià*. Quant a l'Aragó, continua *grála*, pronunciat així almenys fins al centre de l'Alt Aragó.²

La forma *graula* prové de la llatina GRAGŪLA, tal com *teula* de TEGULA, no pas d'un *GRAULA pròpiament llatí, com suposen erradament M-L. i Wartburg (*REW*, 3850; *FEW* IV, 204), que hauria donat **grola*: per més que *graulus* es trobi ja en alguna glossa (que va estudiar M-L., en el seu treball de *Wiener Studien*, 1903, 90-109), però es tracta de grafies tardanes amb fonètica ja romànica,³ car en les fonts de l'Antiguitat apareixen només *gracula*, -ulus, i *gragula*, -ulus, 45 lleus variants ben comprensibles, en un mot de creació imitativa; i tant o més antiga la segona que la primera: fr. *grole*, roms. *graur*, oc. *graula*, gascó *agraulo* («*corneilles*», Cénac-M., *Dict. du Gers*), i formes dialectals de l'Alta Itàlia, provenen de GRAGULA, amb tractament del nexa -AGUL- normal en aquestes llengües, que igua-

len -ACUL- > -AUL- secundari amb l'-AUL- primari: cf. fr. *parole*, *tôle*, it. *parola*, *tola*, oc. *paraula*, *taula* etc., mentre que el català ha mantingut la distinció entre -aul- secundari i AU primari: *paraula*, *taula*, *gauta* > 5 *galta*, enfront de l'it. *parola*, *tola*, però *gauta* (GALTA) < ΓΑΥΟΤΑ, enfront de l'it. *gota*, fr. *joue* etc.

Gralla és també el nom d'un instrument musical popular, espècie de sac de gemecs, xeremia o dolçaina, però de so no pas «dolç» sinó aspre [Lab. 1839 «instrument de vent semblant al clarí; *chirimia*»; descripció de MilàF, que el dona com a propi del CpTarr., *Obs. Poe. Pop.*, 1853, p. 90n.]: «ara s'ha hagut de casa / amb un pastó de ramada: / va per les festes majós / tocant la *gralla* y dolçaina», MilàF (*Romillo*, 441); «Zaldívar --- no entén llengua romana ni l'arabesc / mes los corns y les *gralles*, bé les entén», MilàF (*Pros Bernat*, v. 118); «la *gralla* féu son darrer cant amb veu tremolosa, los timbals acabaren amb un llarc redoble», no «acabarem de dinar sense que 'ns amohinin les visites, y al davant de casa tornin a sonar *gralles* y músiques», Noller (*Vilaniu*, 70, 102).

Hi ha una variant masculina, sobretot mall. [*gray*: la flauta de xeremies», *DFgra.*]; *grai*, Manacor, *BDLC* VII, 176; però no estranya al Princ. (-ll, StaCQ., J. Segura, *A Estonas Perdudes*, 223): «ahont abans sonavan cornamuses y *grays*, / sols s'ou l'esguèll dels gosos y feres, que en desterra / la tronant cruxidera, brahols y tristos ays», *Atl.* 1867 I, 37. Mrn. Aguiló va usar les dues: «que bé eixes festes consonen / amb l'entrada del bon temps! / Campanes i *gralls* ressonen: / la fe i l'amor van ensems; / cap diumenge hi ha prou balles, / tamborins i fluviols, / per acompanyar les *gralles*» (1857, *Ant. Poèt.*, 1975, 54); i en els Pirineus trobem *graille* m. a la Conca de Tremp (*BCEC*, 1906, 280) i a la Vall Ferrera (Tor i Areu); però el femení a la de Cardós: *graille* a Esterri de Cardós, *gralla* a Tavascan (*BDC* XXII, 294: *AlcM* ho reporta però fent-hi un doble quidproquó).

Com que les formes gallo-rom. del nom musical, corresponents a la denominació de la gralla difereixen en part, i poc o molt, de les del nom de l'ocell —oc. mod. *graille* «hautbois»,⁴ fr. ant. *graille* 'trompeta'— s'ha dubtat de la identitat etimològica entre aquestes i el nom de l'ocell, tot i que semànticament és una identificació irreprotxable, i quasi evident, donat el so estrident de totes dues veus; cf. la generalització de concepte que comporten l'it. *gracchiare* i el cat. *grallar*, dits no solament del corb sinó de tota veu estrident, i el ll. GRACITARE (*REW*, 3829a), derivat de l'arrel de GRACULUS, del qual provenen l'it. *gracidare* i el cast. GRAZÑAR id. (veg. encara més formes semblants en aquest article del *DCEC*). M-L. va suggerir que el de l'instrument vingué del ll. *gracilis* 'magre, esvelt', mot que a penes ha deixat descendència popular,⁵ que fonèticament no convindria gens com a ètimon del mot català, i que en l'aspecte semàntic no és gaire convincent per a cap de les tres llengües. El menys que es pot dir és que és una separació etimològica irrecorribilment necessària i poc fundada, i que segurament M-L. estigué més ben inspirat en posar-hi un bell interrogant que